

การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ในนราธิวาส
กรณีศึกษา ตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส*

The Existence of Northeastern (Isan) Culture in Narathiwat Case Study
Phukhao Thong Subdistrict, Sukhirin District, Narathiwat Province

นัทธมน ราชเสน¹, ณัฏฐินี ปิยะศิริพนธ์² และวสิน ทับวงษ์³

Nuttamon Ratchasen, Natthinee Piyasiripon and Wasin Tabwong

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี¹

มหาวิทยาลัยนเรศวร²

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา³

Prince of Songkhla University, Pattani Campus, Thailand

Naresuan University, Thailand

Songkhla Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: natthineep@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ในจังหวัดนราธิวาสซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับชุมชนอันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยทำการศึกษาผ่านมิติความสัมพันธ์ในระดับชุมชนที่เกิดขึ้นและยังคงดำรงอยู่ในพื้นที่ชุมชนโต๊ะโม๊ะ ตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ กลุ่มชาวบ้าน และเยาวชน

ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ความเป็นมลายูมุสลิมของคนในชุมชนยังคงดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งควบคู่ไปกับการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอีสาน โดยมีปัจจัยสำคัญคือ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทั้งเรื่องการจัดถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพระหว่างคนมลายูพื้นถิ่นกับผู้ที่เข้าไปตั้งรกรากใหม่ไม่มีการทับซ้อนกัน และเป็นไปด้วยความสมัครใจ รวมถึงการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันจนเกิดการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นซึ่งไม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิมทำให้สามารถยึดโยงคนในชุมชนที่มีความหลากหลายเข้าไว้ด้วยกันได้

คำสำคัญ: การดำรงอยู่; วัฒนธรรม; อีสาน; นราธิวาส

*ได้รับบทความ: 18 ตุลาคม 2566; แก้ไขบทความ: 20 ธันวาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 20 ธันวาคม 2566

Received: October 18, 2023; Revised: December 20, 2023; Accepted: December 20, 2023

Abstract

This research aims to study the existence of Northeastern (Isan) Culture in Narathiwat which is in the communal level of relationships, it is the basis of the coexistence of a multicultural society in the Deep South of Thailand. This study explored through the communal level of relationships dimension that have arisen and continued to exist in Tomo Village, Phukhao Thong Subdistrict, Sukhirin District, Narathiwat Province. The qualitative method was employed in this study. The key informants were community leaders, elderly people, villagers, and youth.

The research results were as follows: The findings underscore the strong existence of Melayu Muslim identity, harmoniously coexisting with Isan culture in the village. The key factors in fostering coexistence were distinct land use for Melayu locals and newcomers, and a culture of mutual respect contribute to this peaceful coexistence, including the embracing a new culture does not conflict with preserving one's original cultural roots, thus reinforcing bonds in this diverse community.

Keywords: Existence; Culture; Isan; Narathiwat

1. บทนำ

พื้นที่ส่วนใหญ่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะของวัฒนธรรมแบบเชิงเดี่ยว คือแยกพุทธและมุสลิมออกจากกันอย่างชัดเจน ซึ่งก็เป็นไปตามโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ จึงไม่ก่อให้เกิดสถานะที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน การศึกษาเรื่อง การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ในจังหวัดนราธิวาส เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าและยืนยันให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชนต่างศาสนาภายใต้ความหลากหลาย และประวัติศาสตร์เชิงพหุวัฒนธรรมของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชนที่เกิดขึ้นและยังคงดำรงอยู่ในมิติต่างๆ เช่น วิถีชีวิต ศิลปกรรม ประเพณี และการใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชนร่วมกัน รวมถึงปัจจัยต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมของตนในท้องถิ่นอื่นหรือในวัฒนธรรมอื่นอันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติสุขและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ในจังหวัดนราธิวาส กรณีศึกษา ตำบล ภูเขาทอง อำเภอ สุคีริน จังหวัด นราธิวาส

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยมีเครื่องมือที่ใช้ คือ 1) การศึกษาจากเอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสัมภาษณ์เชิงประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ตำนาน นิทานพื้นบ้าน (Oral history) 3) การสนทนากลุ่ม (Focus group) 4) การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และสังเกตการใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ กลุ่มชาวบ้าน และเยาวชนในพื้นที่ชุมชนโต๊ะโม๊ะ ตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดกลุ่มข้อมูล จำแนกแยกแยะ (Classification) การตีความ (Interpretation) การให้ความหมายข้อมูล และทำการวิเคราะห์โดยยึดหลักตรรกะ (Logical analysis) และเทียบเคียงกับแนวความคิดจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องควบคู่กับการศึกษาบริบท (Context) เพื่อช่วยให้ผลการวิเคราะห์อยู่ในกรอบและแนวทางที่ถูกต้อง โดยใช้วิธีการแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)

ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการซักถามประเด็นเดียวกันกับบุคคลที่แตกต่างกัน หลังจากทำการวิเคราะห์ข้อมูลได้ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกทำการประเมิน นอกจากนี้ มีการจัดประชุมเพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นและรับฟังข้อคิดเห็นรวมถึงข้อเสนอแนะจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ ผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงหน่วยงานที่จะนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ เพื่อตรวจทานความถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้านของข้อมูล

4. สรุปผลการวิจัย

ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของประชากรของประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ 2490 ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ใน 4 บริเวณ ได้แก่ ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสาขาทะเลตามแนวอ่าวไทยลงไปทางใต้ และริมฝั่งแม่น้ำชีและมูลที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546) การตั้งรกรากถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เช่นกัน นับจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันยังยึดการตั้งรกรากถิ่นฐานบริเวณใกล้ปากแม่น้ำ ริมน้ำ และทางออกทะเลเป็นสำคัญ เพราะสะดวกต่อการคมนาคมขนส่ง ความเหมาะสมต่อการประกอบอาชีพและการทำการค้า ดังนั้น ดินแดนในเขตที่เป็นภูเขาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงแทบจะไม่มีประชาชนอาศัยอยู่ ชุมชนโต๊ะโม๊ะ ตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรในดิน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่ไม่มีผู้คนอยู่อาศัยเพราะขณะนั้นเองพื้นที่ตรงนี้มีมีความยากลำบากในการดำรงชีวิตทั้งยังมีสัตว์ป่าที่ดุร้ายแทบจะเป็นดินแดนที่ถูกตัดขาดจากเขตเมืองโดยสิ้นเชิง สอดคล้องกับการให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้อาวุโสของชาวชุมชนโต๊ะโม๊ะที่ว่า ตอนที่ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้ไม่มีผู้คนอาศัย เป็นพื้นที่ว่างเปล่า ไม่มีบ้านไม่มีถนน ไม่มีไฟฟ้า ครอบครัวของตนเป็นคนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้ จะมีโอกาสออกไปนอกพื้นที่เมื่อเวลามีรถบรรทุกไม้ซุงเข้าออกไปตลาดอาทิตย์ละครั้ง อย่างไรก็ตาม ทางภาครัฐได้มีการดูแล

เรื่องเครื่องอุปโภคบริโภค

โดยจากการสัมภาษณ์พบว่า สาเหตุหลักการของอพยพย้ายถิ่นของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประการสำคัญคือ 1) ความกดดันด้านความหนาแน่นของประชากร อันเนื่องมาจากจำนวนประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนสูงที่สุดของประเทศ คิดเป็นจำนวน 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ 2) เหตุผลทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลมาจากข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อการเพิ่มผลผลิตเพื่อการยังชีพรวมถึงการขาดพื้นที่ทำกิน และ 3) ความต้องการรายได้ที่สูงขึ้นรวมถึงการมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น

จากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่า ในช่วงแรกของการย้ายถิ่นฐานของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงพื้นที่อื่นๆ มายังพื้นที่นี้ก็มีปัญหาเรื่องการปรับตัว ประชาชนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ก็ย้ายกลับไปภูมิลำเนาเดิมของตนเอง อีกทั้งพื้นที่ตรงนี้เป็นพื้นที่ที่อยู่ในช่วงสงครามอุดมการณ์ที่ยังมีการเคลื่อนไหวของโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายา (จคม.) ที่ทำการต่อต้านรัฐบาลมาเลเซีย โดยเข้ามาอาศัยเขตแดนไทยเป็นที่หลบซ่อนตัวและลี้ภัย ซึ่งนับเป็นปฏิบัติการด้านอุดมการณ์ทางการเมืองต่อรัฐบาลไทย มาเลเซีย และมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา รวมถึงขบวนการพูโล (PULO: Patani United Liberation Organization) หรือองค์การปลดปล่อยสหปัตตานี และกลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆ ในพื้นที่ที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่กล้าเข้ามาอยู่หรือตั้งรกรากอยู่อาศัยและจับจองพื้นที่เพื่อทำมาหากิน วุฒิภรณ์ ชูวัฒนาบุรุษ (2549) สงครามอุดมการณ์ในช่วงระยะเวลาที่โลกถูกแบ่งเป็น 2 ขั้วอำนาจ รัฐบาลไทยในขณะนั้น มองว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อความมั่นคงและความอยู่รอดของรัฐบาลไทย ดังนั้น การต่อต้านคอมมิวนิสต์จึงเป็นภารกิจหลักของรัฐบาลไทย และให้ความสำคัญเรื่องการแบ่งแยกดินแดนของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้รองลงมา จากที่เคยเป็นขบวนการแบ่งแยกดินแดน (ขบด.) ลดระดับความสำคัญลงเหลือเพียง ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) เนื่องจากไม่ต้องการรับรองสถานภาพของขบวนการแบ่งแยกดินแดนและไม่ต้องการยกระดับให้กลายเป็นประเด็นระหว่างประเทศขึ้นมา โดยการจัดการปัญหาความพยายามแบ่งแยกดินแดน คือ การพยายามรักษาบูรณาภาพแห่งดินแดนให้เป็นปึกแผ่นเพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐ เช่น การจัดตั้งนิคมพัฒนาตนเองจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังกล่าว

สำหรับประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงในมุมมองของผู้อพยพเข้ามาในพื้นที่ที่ได้มีความกังวลใจหรือหวุ่นวิตกมากนัก เพราะทั้งกลุ่มโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายา (จคม.) และขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) มิได้ทำร้ายหรือทำอันตรายใดๆ แก่ชาวบ้าน เพราะเป้าหมายคือ การต่อต้านรัฐเท่านั้น ชาวบ้านผู้อพยพมาตั้งรกรากในยุคนั้นจึงปลอดภัยจากกลุ่มขบวนการต่างๆ ที่เคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ในช่วงระยะเวลานั้น

การที่สมาชิกในชุมชนเริ่มจากผู้คนที่อพยพมาจากที่ต่างๆ ซึ่งต่างคนไม่ได้รู้จักมักคุ้นกัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำหนดแนวทาง ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ร่วมกันเพื่อความเป็นระเบียบ

เรียบง่ายของชุมชน และการยอมรับในข้อกำหนดต่างๆ ถือได้ว่าเป็นการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้เกิดขึ้นในชุมชนนั่นเอง การยอมรับในวัฒนธรรมใหม่เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และการยอมรับวัฒนธรรมใหม่จะเกิดขึ้นได้ในภาวะแห่งการสอดคล้องอย่างสมดุลเมื่อวัฒนธรรมหนึ่งประสบกับวัฒนธรรมหนึ่ง (วรินดา พันธน้อย, 2552) จึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมจึงมีความสำคัญแก่นุชนชาติทุกเผ่าพันธุ์ อีกทั้งวัฒนธรรมมีหน้าที่ต่อสังคมในภาพรวม (จิระพันธ์ อ่อนเถื่อน, 2549) ด้วยเช่นกันกล่าวคือ 1) วัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม 2) วัฒนธรรมเป็นผลรวมจากภูมิปัญญาของคนในสังคม วัฒนธรรมจึงได้รับการถ่ายทอด สืบสาน และในบางโอกาสอาจเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตได้ ดังนั้น จากความจำเป็นดังกล่าวเพื่อกำหนดวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเพื่อยึดโยงคนในชุมชนเข้าด้วยกัน การสร้างวัฒนธรรมใหม่จึงถูกสถาปนาขึ้นในชุมชนแห่งนี้รวมถึงชุมชนใกล้เคียงด้วย

งานบุญบั้งไฟถือเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้ที่อพยพจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาในชุมชนโตะโม๊ะ อำเภอสุนทรารมย์ จังหวัดนราธิวาส งานบุญบั้งไฟเป็นประเพณีของภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งจัดขึ้นเพื่อขอฝน แต่สำหรับงานบุญบั้งไฟในนราธิวาสนั้นจัดขึ้นเพื่อเป็นงานรวมญาติ และเป็นกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนและชุมชนอื่นใกล้เคียง

จากการที่ได้ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนโตะโม๊ะผ่านการสัมภาษณ์ การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาเอกสารหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปปัจจัยหลักที่หนุนเสริมการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือในจังหวัดนราธิวาส ได้ดังนี้

1. ชวามลายูในพื้นที่มักจะตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่ม บริเวณใกล้แม่น้ำหรือเป็นชุมชนชาวประมง แต่กลุ่มผู้อพยพกลับไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ห่างไกลผู้คน ห่างไกลความเจริญ และการใช้ชีวิตในระยะแรกก็ยากลำบาก ตามลักษณะภูมิประเทศของอำเภอสุนทรารมย์ที่มีสภาพทั่วไปเป็นภูเขาสูงชันและป่าทึบ ดังนั้น การมาตั้งถิ่นฐานที่อยู่หรือเขตนิคมสร้างตนเองสุคริวันจึงไม่มีการทับซ้อนเรื่องของพื้นที่กับชวามลายูพื้นถิ่นในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทั้งเรื่องการจัดตั้งถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพ และเมื่อผู้อพยพสามารถตั้งถิ่นฐานในเขตนิคมสร้างตนเองสุคริวันได้เป็นปึกแผ่นแล้ว ชวามลายูในพื้นที่จึงได้เริ่มอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณนี้ ซึ่งก็สามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีและปกติสุข

2. แม้ว่ารัฐบาลในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในนโยบายการปฏิวัติทางวัฒนธรรม และต่อมารัฐบาลในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน พ.ศ. 2506 ได้เข้าไปจัดตั้งนิคมสร้างตนเองขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยถูกมองจากคนในพื้นที่และนักวิชาการส่วนใหญ่ว่าเป็นลักษณะของนโยบายทางด้าน “การผสมกลมกลืน” (Assimilation) คนในพื้นที่ด้วยการนำคนนอกพื้นที่เข้ามา นโยบายทางการเมืองที่ต้องการสร้างคุณภาพประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธให้มีจำนวนที่ใกล้เคียงประชาชนมุสลิมในพื้นที่ก็ตาม แต่จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า การดำเนินนโยบายอพยพคนจากที่อื่นเข้ามาใน

นิคมพัฒนาตนเองสุคิรินนั้น เป็นการเปิดรับประชาชนด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ และเมื่อสมัครเข้ามาร่วมโครงการนี้แล้ว หากไม่สามารถใช้ชีวิตในพื้นที่ได้ก็สามารถถอนตัวออกจากโครงการและกลับไปภูมิลำเนาเดิม อีกทั้งเป็นการเปิดกว้างรับผู้อพยพจากพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย รวมถึงประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยเช่นกัน และยังรวมถึงประชาชนในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียอีกด้วย ในขณะที่ชาวมลายูมุสลิมที่มีอยู่เดิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังคงมีการดำเนินชีวิตที่เป็นปกติสุข ไม่มีการบังคับเชิงนโยบายโดยรัฐบาลแต่อย่างใด ทุกอย่างดำเนินไปด้วยความสมัครใจ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติศาสนกิจได้ตามความเชื่อและศรัทธาของตนเอง

3. ชุมชนโต๊ะโม๊ะ อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่สร้างขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อการจัดสร้างนิคมพัฒนาตนเองภาคใต้ แต่ความเป็นชุมชนที่แท้จริงและสามารถดำรงชุมชนอยู่ได้เป็นผลมาจากสมาชิกในชุมชนเป็นประการสำคัญ จะเห็นได้ว่า ในยุคแรกแม้รัฐบาลจะมีการจัดสรรพื้นที่ดินทำกิน จัดสรรพื้นที่สำหรับอยู่อาศัย มีเงินเดือนให้ มีโครงการอบรมการประกอบอาชีพมากมาย และมีสายแร่ทองคำในชุมชน แต่ก็มิใช่ว่าผู้อพยพทุกคนจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ได้ เพราะปรากฏให้เห็นว่ามีผู้อพยพบางส่วนขอย้ายกลับไปอยู่ภูมิลำเนาเดิมด้วยเช่นเดียวกัน จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การมีสวัสดิการเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น จากผลการวิจัยจึงสรุปได้ว่า ปัจจัยที่หนุนเสริมการดำรงอยู่วัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือวัฒนธรรมอีสานในชุมชนโต๊ะโม๊ะ ตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส มีปัจจัยสำคัญได้แก่ ไม่มีการทับซ้อนกันในการใช้พื้นที่ระหว่างชาวมลายูพื้นถิ่นกับผู้ที่ย้ายเข้าไปอยู่ใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทั้งเรื่องการจัดถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพ อีกทั้งทุกอย่างดำเนินไปด้วยความสมัครใจ ทุกฝ่ายต่างยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย และต่างฝ่ายต่างเคารพวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ รวมถึงการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นในสถานะที่ไม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิมจนสามารถยึดโยงคนในชุมชนที่มีวัฒนธรรมต่างกันเข้าด้วยกันได้อย่างสมดุล

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ในนราธิวาส กรณีศึกษาตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

นิคมพัฒนาตนเองภาคใต้ อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส เกิดจากนโยบายของรัฐบาล โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กรมประมงสงเคราะห์จัดตั้ง จังหวัดนราธิวาสขึ้น เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2506 ซึ่งงานนิคมสร้างตนเองเป็นบริการทางสังคมสงเคราะห์รูปแบบหนึ่งที่ได้ดำเนินการมาพร้อมกับการก่อตั้งกรมประมงสงเคราะห์ โดยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีวัตถุประสงค์ของการจัดนิคมสร้างตนเอง คือ

1) เพื่อจัดสรรที่ดินให้ราษฎรกลุ่มเป้าหมายอพยพครอบครัวเข้าไปตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพและอยู่อาศัยในนิคมสร้างตนเองอย่างเป็นระเบียบและถาวร พร้อมทั้งส่งเสริมให้ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นเป็นของตนเองและเป็นมรดกตกทอดไปสู่ลูกหลาน 2) เพื่อพัฒนานิคมในด้านต่างๆ ให้สมาชิกนิคมมีรายได้ และความเป็นอยู่สูงขึ้น มีคุณภาพชีวิตสามารถช่วยเหลือตนเองและชุมชนได้ 3) เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลในลักษณะโครงการพิเศษตามมติคณะรัฐมนตรีในการแก้ไขปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง โดยสามารถจำแนกประเภทของนิคมสร้างตนเองได้เป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลือราษฎรโดยทั่วไปเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ไม่มีที่ทำกิน อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม และเป็นผู้ประสบภัยธรรมชาติ 2) นิคมสร้างตนเองเนื่องจากการสร้างเขื่อนอเนกประสงค์เป็นการอพยพราษฎรจากเขตพื้นที่น้ำท่วม 3) นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลือราษฎรในเขตจังหวัดชายแดนและเขตแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ 4) นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลือราษฎรเพื่อเป้าหมายทางการเมืองและเศรษฐกิจ 5) นิคมสร้างตนเองในลักษณะพิเศษเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สำหรับนิคมพัฒนาตนเองภาคใต้จังหวัดนราธิวาส ถูกจัดอยู่ในลักษณะที่ 4 ตามลักษณะการจำแนกนิคมสร้างตนเองดังกล่าว (อรพรรณ ภมรสุวรรณ, 2544)

หากพิจารณาในมุมมองของรัฐการดำเนินการดังกล่าวเป็นการช่วยเหลือปัญหาให้กับประชาชนที่ยากลำบากไม่มีที่ดินทำกิน ปัญหาความยากจน แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการจัดตั้งนิคมพัฒนาตนเองจังหวัดชายแดนภาคใต้มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองนี้ด้วยเช่นกัน แม้ว่าจะมีคนในพื้นที่และนักวิชาการบางส่วนเห็นว่า การดำเนินนโยบายของรัฐบาลในยุคนั้นเป็นการใช้นโยบายการผสมกลมกลืนโดยผ่านนิคมสร้างตนเองในจังหวัดชายแดนภาคใต้สามจังหวัด คือ สตูล ยะลา และนราธิวาส ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่ออพยพประชาชนจากภาคอื่นๆ เข้าไปทำกินเพื่อสร้างคุณภาพประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธให้ได้สัดส่วนกับศาสนาอิสลามและเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตร อย่างไรก็ตาม จากการวิจัยพบว่า การดำเนินนโยบายอพยพคนจากที่อื่นเข้ามาในนิคมพัฒนาตนเองสุคริวนั้น เป็นการเปิดรับประชาชนด้วยความสมัครใจ ในขณะที่ขามลายูมุสลิมที่มีอยู่เดิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังคงมีการดำเนินชีวิตที่เป็นปกติสุข ซึ่งการอยู่ร่วมกันนั้นเป็นไปตามกฎธรรมชาติของการปรับตัวเข้าหากันของชุมชนภายใต้หลักสังคมพหุวัฒนธรรมที่ชุมชนต่างสร้างทักษะในการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันเกิดการยอมรับภายใต้หลักการ “สิ่งที่แตกต่างต้องแตกต่าง สิ่งที่เหมือนกันย่อมเหมือนกัน ชุมชนต่างให้การยอมรับและเคารพในสิ่งที่แตกต่างกัน และให้เกิดดีซึ่งกันและกัน” นำสิ่งที่เหมือนกันและร่วมกันได้สร้างเป็นกิจกรรมร่วมกันของชุมชนจนกลายเป็นเอกลักษณ์หนึ่งเดียวในภาคใต้ คือ งานบุญบังไฟ ซึ่งไม่ขัดแย้งกับอัตลักษณ์ความเป็นมลายูมุสลิม จึงทำให้วัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ของคนในชุมชนโต๊ะโม๊ะ อำเภอสุคริวน จังหวัดนราธิวาส ก็ยังคงดำรงอยู่ได้จนทุกวันนี้ ซึ่งสอดคล้องกับเรณูมาศ รอดเนียม (2556) ได้ทำการศึกษาความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสอง

ศาสนา: กรณีศึกษาชุมชนตะโหนด อำเภอดงหลวง จังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา ศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา และศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการขับเคลื่อนชุมชนสองศาสนาไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกันและความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา คือ การอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสองศาสนา การทำบุญร่วมกัน การไปมาหาสู่กัน ความเข้าใจและการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนา และการรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายมาประยุกต์ใช้โดยไม่ขัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนาประเภทวัฒนธรรมร่วมสองศาสนาที่สำคัญและโดดเด่นของชุมชนตะโหนด คือ ประเพณีงานบุญสองศาสนา การนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การทำบุญร่วมกัน การช่วยงานกัน (เช่น งานแต่งงาน งานศพ) การดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกันการช่วยเหลือ/ไปมาหาสู่กัน การประกอบอาชีพที่เหมือนกัน และการพักอาศัยในชุมชนเดียวกัน ซึ่งคนในชุมชนจะให้ความสำคัญกับ “ประเพณีงานบุญสองศาสนา” มากกว่าเรื่องอื่นๆ เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญที่ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ในชุมชนตะโหนด คือ เกิดจากชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนที่มีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ มีการยึดถือบรรพบุรุษเดียวกัน คนในชุมชนทั้งสองศาสนามีความเข้าใจซึ่งกันและกัน คนในชุมชนมีพื้นฐานจิตใจที่รักความสงบและช่วยเหลือกัน มีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง (มีภาวะผู้นำและมีวิสัยทัศน์) ซึ่งคนส่วนใหญ่มีความเชื่อถือและยอมรับในตัวผู้นำ คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน นอกจากนี้ยังเกิดจากความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำทางศาสนา การให้อิสระทางความคิดโดยไม่กีดกันทางศาสนา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยรู้จักแยกแยะระหว่างวิธีการดำเนินชีวิตกับเรื่องศาสนา และผู้ใหญ่ในชุมชนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กำหนดแนวทางการพัฒนา และการจัดสรรงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐที่สามารถเสริมศักยภาพของชุมชน สอดคล้องกับบริบท ทรัพยากร และภูมิปัญญาในพื้นที่ และต้องสามารถสร้างความมือกันระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมในชุมชนหรือระหว่างชุมชน

1.2 ส่งเสริมให้ชุมชนสร้างข้อตกลงที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละท้องถิ่นในการจัดการชุมชนนั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

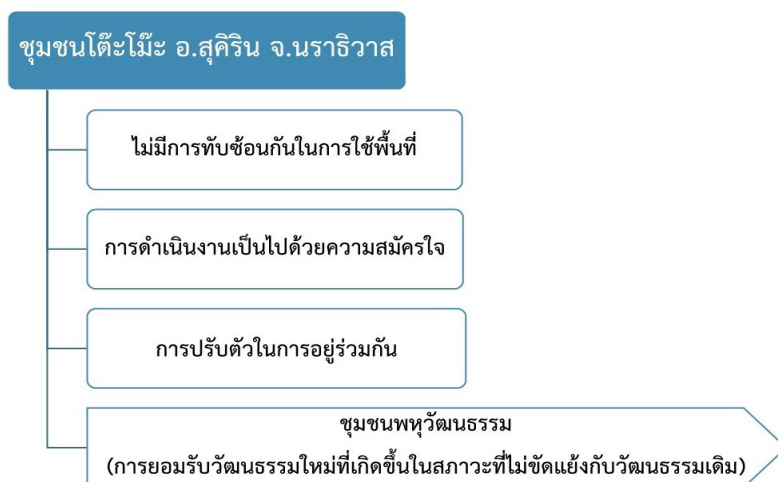
ศึกษาการยอมรับวัฒนธรรมอื่น ค่านิยม และการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรมของ

สังคมเชิงจารีตนิยม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ชุมชนโตะโม่ ตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคริพ จังหวัดนครราชสีมา เกิดจากนโยบายของรัฐบาลให้จัดตั้งนิคมพัฒนาตนเองภาคใต้ จังหวัดนครราชสีมา จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนที่ยากลำบาก ไม่มีที่ดินทำกิน ในชุมชนดังกล่าวมีการย้ายถิ่นฐานของคนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบันผ่านมาเป็นรุ่นที่สี่ โดยได้มีการนำวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาในพื้นที่ผ่านงานประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจัดขึ้นเพื่อขอฝน แต่สำหรับงานบุญบั้งไฟของชาวชุมชนโตะโม่มีขึ้นเพื่อรวมญาติ และรวมคนในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยกำหนดจัดขึ้นในวันเสาร์ที่ 2 ของเดือนมิถุนายนของทุกปี ดังนั้น ชาวชุมชนโตะโม่ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนภูมิภาคใดเมื่อถึงช่วงงานบุญประเพณีบั้งไฟทุกคนจะพร้อมใจกันกลับมาเพื่อร่วมงานนี้ นอกจากงานประเพณีบุญบั้งไฟจะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวคนในชุมชนโตะโม่เข้าด้วยกันแล้วในปัจจุบันสิ่งนี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของการแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายของคนในชุมชนโตะโม่และชุมชนอื่นใกล้เคียง สร้างเป็นกิจกรรมร่วมกันของคนทั้งพุทธและมุสลิมในชุมชนได้อย่างลงตัว ทั้งนี้ มีปัจจัยสำคัญคือ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทั้งเรื่องการจัดถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพระหว่างคนมลายูปั่นถิ่นกับผู้ที่เข้าไปตั้งรกรากใหม่ไม่มีการทับซ้อนกัน และเป็นไปด้วยความสมัครใจ รวมถึงการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันจนเกิดการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นซึ่งไม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จิระพันธ์ อ่อนเถื่อน. (2549). *การดำรงอยู่ของเพลงพื้นบ้านและคุณลักษณะต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษา เพลงอีแซว ชุมชนบ้านลาดป้อม ตำบลวังน้ำซับ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. (2546). *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. เชียงใหม่: ตรัสวิน (ซิลค์เวอร์มบุคส์).
- เรณูมาศ รอดเนียม. (2556). *ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา: กรณีศึกษา ชุมชนตะโหนด อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง*. (การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรินดา พันธุ์น้อย. (2552). *การดำรงอยู่และปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนบุงกะแหว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์. (2549). *การก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคหลังสงครามเย็น: วิเคราะห์แนวคิด “การก่อการร้าย” และขบวนการก่อการร้ายในไทยและฟิลิปปินส์*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรพรรณ ภมรสุวรรณ. (2544). *การมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมในการจัดการนิคมสร้างตนเองเพื่อการพึ่งพาตนเอง: ศึกษากรณีสร้างตนเองภาคใต้ตามแผนถอนสภาพนิคม*. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.